

PRIKAZI KNJIGA I ČASOPISA

Brig. general **Pietro Melano**: **SAVEZNIČKA STRATEGIJA I NJENE GREŠKE U DRUGOM SVETSKOM RATU**

U ovom članku¹⁾ italijanski general Melano postavlja tezu da su zapadni Saveznici politički izgubili prošli rat, iako su ga vojnički više nego dobili, a zatim pokušava da je dokaže njihovim strategiskim greškama. Mi ćemo ići obrnutim putem, tj. razmotrićemo najpre strategiske odluke koje pisac članka stavlja Saveznicima u greh.

Pisac najpre govori o Poljskoj 1939. Kada već Francuska i Engleska nisu mogle da vojničkom akcijom izmene nje-nu tragičnu sudbinu, on smatra da nije bilo mudro što su joj dale one poznate garancije koje su ih pre vremena uvukle u rat sa Nemačkom. Čemu su se goloruke istrčale kada Hitler, tražeći svoj životni prostor na Istoku, nije pokazivao želje da stupi u otvoren sukob sa Zapadom? Trebalo je prosto da Poljsku i sav Istok prepuste njihovoj sudbini, bar dok se same ne sprema za rat. Ovako su samo ubrzale opšti požar čije su posledice uskoro baš one ponele. Koliko je, nasuprot tome, bila suptilna politika Rusije, koja je uspela da Nemačku gurne u rat i protiv Poljske i protiv Zapada!

Možemo poverovati piscu da Hitler ne bi zametao kavgu sa Engleskom i Francuskom dok ne svrši posao na Istoku; on je zaista nastojao da svoje poslove svršava redom, da bi se posle toga sa mnogo više izgleda na uspeh oborio na Zapad. To su upravo Zapadni saveznici i hteli da spreče garancijama datim Poljskoj. Garancija Poljskoj nije bila strategiska već samo politička podrška. Niko među upućenima na Zapadu nije se podavao iluziji da će Engleska i Francuska moći vojničkom akcijom da spreče uništenje Poljske, ali je bilo nade da će

Hitler ustuknuti pred ratom sa Zapadom, a ako to ne učini, da će biti lakše poražen tada nego kasnije. Garancija, data Poljskoj značila je i više od toga — barijeru daljoj Hitlerovoj ekspanziji na Istoku koja je istovremeno štitala i Sovjetski Savez. Da bi imao slobodne ruke na Istoku, Hitler je bio voljan čak i da garantuje integritet Britanske Imperije. Ali, nijedna vlada ne bi mogla da ostane na vlasti ni u Engleskoj ni u Francuskoj da je ravnodušno gledala kako Hitler i dalje niže svoje beskrvne pobe-de. O javnom mnjenju pisac ni ovde ni kasnije ne vodi nimalo računa kao da je politika i danas samo igra kabineta. Uostalom, nije se moglo znati da će Rusija u dvanaestom času prići Hitleru protiv svojih rođenih interesa i da će laka srca dopustiti da nestane onog »drugog fronta« za kojim će kasnije tako glasno kukati. Da je Rusija vodila manje sup-tilnu, a više realnu politiku, pridruživši se silama koje su rešile da stanu na put nacističkoj ekspanziji, bez obzira na usko-grudu i nespretnu diplomatsku igru Zapada i Poljske uoči rata, uštedela bi sebi i svetu mnoge nepotrebne patnje i žrtve. A da je i Italija shvatila pravilnije svoj tradicionalni *sacro egoismo* i pristupila Zapadnim saveznicima? Ali su i bez toga garancije Poljskoj u krajnjoj liniji postigle svoj cilj, jer je upravo na njima Hitler slomio vrat. S njim i Mussolini. Da nije to glavna krivica garancija?

Pisac je srećnije ruke kada kritikuje saveznički upad u Belgiju 10 maja 1940 godine. Tu se našao u društvu mnogih istaknutih pisaca. Ali, ipak, ovaj strategiski problem ne prikazuje verno svodeći ga na sukob gledišta između državnika i generala. Iz Čerčilovih memoara ne možemo steći utisak da su ovu ideju državnici nametnuli vojnicima. Naprotiv,

¹⁾ Gen. di brig. Pietro Mellano: *Strategia alleata e suoi errori nel 2° conflitto mondiale* (*Rivista Militare*, februar 1953).

Čerčil jasno kaže da je francuska Vrhovna komanda, pod kojom su bile i britanske trupe, donela odluku da se automatski (po *planu D*) krene sa francusko-belgijske granice na liniji Meza (do Namira) — r. Dil — Anvers, čim se ispolji nemački napad na Belgiju. U osnovi tog plana bila je težnja da se Belgijska vojska sačuva za savezničku stvar i da se front skratí za nekih 17 divizija, kako se tada računalo. Smatralo se, da će Belgijska vojska zadržati Nemce na Mezi i Albertovom Kanalu bar dok se Francuzi i Englezi ne organizuju na novoj liniji. Besumnje, takva krupna strategijska odluka koja dira u neutralnu zemlju morala je imati saglasnost politike. Saglasnost političara (Daladjea i Čemberlena) je ustvari bila konačna odluka, jer su oni za nju poneli odgovornost čim su je odobrili. Ali se to nikako ne može izvrnuti u nametanje volje civila vojnicima. To je nespojivo sa autoritetom koji je francuska Vrhovna komanda tada uživala u javnosti i vladi. Jedini argument pisca je Gamlenova izjava iz septembra 1939, da Francuska može da izađe iz svog defanzivnog stava tek za dve godine, pa otuda zaključuje da mu je *plan D* iznuđen. Ali upad u Belgiju ne izlazi iz granica strategijske defanzive. To je, upravo, bio pokušaj da se defanziva stavi u bolje uslove. Ne može se reći ni da je *plan D* naturen Englezima, ma koliko su njihovi načelnici štabova izražavali sumnje u njegovu celishodnost. Čerčil lojalno priznaje da je bilo teško mešati se u rad Francuza kojima je pripadala odgovornost za kopneni front i koji su imali u igri neuporedivo više snaga i neposrednu sudbinu svoje zemlje. Nije li Žofr 1914 srećom naterao Britanski ekspedicioni korpus da uzme učešća u bici na Marni?.

Lako je prebacivati Gamlenu što nije imao strategisku rezervu za pariranje nemačkog prodora kod Sedana. To su učinili već mnogi drugi kritičari među kojima i Čerčil. Njegovo pitanje Gamlenu 16 maja 1940 *Où est la masse de manoeuvre?* i Gamlenov odgovor *Aucune*²⁾ postali su već simboli te tobož fatalne greške. Ali nam niko nije rekao pa ni sada pisac ovog članka, odakle je Gamlen mogao stvoriti tu manevarsku masu. Da ju je izdvojio iz onih snaga koje su krenule u Belgiju, oslabio bi ih toliko da bi sasvim kompromitovao njihov zadatak;

kada se već bio rešio da pomeri front na Mezu i Dil, onda je dobro što je tu bacio sve svoje snage; očigledno, nije mogao da skida trupe sa Alpa gde su Italijani već stezali nož da ga u pogodnom trenutku sjure Francuskoj u leđa. Ne mislimo da branimo Gamlenovu strategiju, ali se od kritike mora zahtevati da uzme u obzir sve komponente problema u svojoj njihovoj uslovljenosti i protivrečnosti.

Isto tako jednostrano posmatra general Melano britansku intervenciju u Grčkoj u proleće 1941 — samo kroz njen vojnički neuspeh. Umesto toga — misli on, trebalo je nastaviti zimsku ofanzivu ka Tripolisu i tuniskoj granici, sa svima raspoloživim snagama. Mi znamo danas da se za diverziju na Balkanu nije oduševljavala ni britanska komanda na Bliiskom Istoku, ali je Čerčilova vlada smatrala da svoja diplomatska nastojanja u pravcu stvaranja zajedničkog fronta Jugoslavije, Grčke i Turske treba da podupre vojničkom akcijom i pored sveg rizika. Čerčil se nadao čak da će i Sovjetski Savez izmeniti svoj stav prema Nemačkoj pred perspektivom balkanskog fronta. Bili su to ciljevi za koje je vredelo i nešto žrtvovati. Doduše, sve su se te nade izjalovile, ali da su Britanci tada okrenuli leđa Balkanu jureći ka Tripolisu, zar im se danas ne bi moglo prebaciti da nisu učinili baš ništa da podrže snage otpora na Balkanu?

U Engleskoj i Americi ima danas mnogo glasova koji osuđuju Ruzveltovu i Čerčilovu odluku donetu u januaru 1943 u Kazablanci da produže rat do *bezuslovne* kapitulacije sila Osovine. Nije trebalo — kažu oni sa današnjih pozicija hladnog rata, dotući Nemačku i Italiju već ih iskoristiti kao branu sovjetskoj ekspanziji. Nije čudo što se takvom gledištu pridružuje i general Melano. Verujemo da ta ideja ima i u Nemačkoj mnogo pristalica. Ali ne treba zaboraviti da formula *bezuslovne* kapitulacije fašizma nije bio izraz nepromišljenoga gneva već moralni imperativ dana sa praktičnim ciljem, da se snagama otpora pruži novi potstrek i da se u Rusiji razveju i poslednje sumnje u iskrenost Zapada. Zar nije postojala opasnost da se Staljin ponovo sporazume sa Hitlerom ako primeti da ovoga Zapadni saveznici štete za svoj račun? Ali je pisac sasvim neuverljiv kada tvrdi da bi Italijani pružili bolji otpor Nemcima u septembru 1943 da nije bilo *bezuslovne* kapitulacije

²⁾ »Gde vam je masa za manevar?« — »Uopšte je nema.

koja je tobože odužila pregovore za primirje. Setimo se da je Badoljeva vlada po padu Musolinija svečano izjavila da će nastaviti borbu na strani Nemačke.

Sasvim je netačno da je Čerčil u Teheranu (novembra 1943) uzaludno nastojao da drugi front stvori na Balkanu u mestu u Zapadnoj Evropi. Ovu je legendu Čerčil izričito demantovao u svojim memoarima (*Closing the Ring*, s. 303 — 305). Balkan je u njegovom rezonovanju zauzimao poslednje mesto, jer je baš u Teheranu predlagao da četiri petine snaga kojima su Saveznici raspolagali u Sredozemlju bude angažovano u Italiji, jedna desetina na Korzici, a tek jedna desetina u Istočnom Sredozemlju, ili konkretnije protiv egejskih ostrva. Čerčil, dakle, nije bio pristalica desanta na jugu Francuske, smatrajući da će se pritiskom iz Italije preko Ljubljane u pravcu Beča bolje potpomoći glavna operacija koja ide preko Normandije. U pitanju je bio samo radijus zamaha pomoćnih dejstava o čemu može biti diskusije. Besmislica je tvrditi da bi se kroz Balkan mogla izvesti neka velika ofanziva sa ambicioznim ciljem da se ovuda prodre u srce Evrope, a još veća je pretpostaviti da bi u tom slučaju položaj zapadnih sila u Evropi bio jači nego što je danas. Da nije izvršena invazija Evrope sa zapada, ko bi mogao sprečiti Ruse da ne prodru do Atlantika?

Najzad, Jalta. Pisac zamera Ruzveltu što je Sovjetskom Savezu dao koncesije na Dalekom Istoku da bi ga naveo u rat protiv Japana. Na ovo je dovoljno potsetiti da u februaru 1945, kada je održana konferencija na Jalti, nije bilo još atomske bombe i da se nije moglo znati koliko će trajati borba sa Japanom. Pod tim uslovima bilo je mudro angažovati Sovjetski Savez na Istoku da ne bi još više pritiskivao na Zapadu. Mogućno je da su Ruzvelt i Čerčil procenili otpornu snagu Japana, ali i najoštriji kritičari njihove politike prema Sovjetskom Savezu priznaju da mu na Dalekom Istoku nisu dali ništa što su mu mogli uskratiti. Sovjetski Savez je imao svoje armije na granici Mandžurije i Kine i ništa ga nije moglo sprečiti da prilikom sloma Japana uzme više no što mu je priznato na Jalti (vidi: W. Lippmann, *The Cold War*, str. 37).

*

Može li se reći da su Zapadni saveznici politički izgubili rat kada su sasvim dotukli svoje protivnike? Što vojničkom

pobedom nisu ujedno postali i gospodari sveta, došlo je otuda što su u borbi protiv fašizma imali u Sovjetskom Savezu jakog saveznika koji je mnogo doprineo zajedničkoj pobedi i koji je iz nje izvukao sve što je mogao. Nije verovatno da su se dobiti tako jakog partnera, sa toliko slobode u određivanju svog političkog stava, mogle bitno ograničiti.

General Melano misli da su Zapadni saveznici mogli to ipak postići, samo da nisu počinili one strategiske greške koje smo malopre pretresli. Upravo, on smatra da je te greške počinila »politička strategija« na štetu »vojne strategije« ili, preciznije, da su za njih krivi državnici koji su se umešali u strategiju. Koliko je to uverljivo sudiće čitalac iz navedenih primera. Nama je još ostalo samo da razmotrimo te čudne pojmove — političku i vojnu strategiju.

Pod pretpostavkom da se strategija bavi organizacijom i upotrebom oružane sile, što niko ne poriče, granicu između političke i vojne strategije trebalo bi tražiti u nadležnosti između državnika i generala. Da li je moguće da se takva granica teoriski povuče? Strategija je, naprotiv, jedinstvena oblast koja ima svoje mesto u opštem sklopu državne politike i koja se s njom izjednačava u višim sferama gde se stiču i sve ostale državne aktivnosti. Da li je onda mogućno da se u oblasti strategije nametnu odgovornom državniku neke apriorne granice koje on ne bi sam sebi postavio? Razume se, može biti reči o strategiskim greškama (istorija ih je puna), može se zauzeti i stav prema sukobima gledišta između državnika i generala koji se često javljaju po određenim strategiskim pitanjima, ali se odgovornom državniku ili odgovarajućem telu ne može poreći pravo da odlučuje po svemu onome što smatra da spada u njegovu kompetenciju. Ako postoji neka »politička strategija« znači da postoje i neke druge političke oblasti koje nemaju veze sa strategijom, što se teško može zamisliti. Naprimer, pitanje izbora poljoprivrednih kultura u Velikoj Britaniji imalo je u prošlom ratu neposrednog odraza na brodski prostor, a od raspoloživog brodskeg prostora su bila zavisna sva strategiska dejstva. Moderni rat nije samo posao oružanih snaga. U svakom strategiskom problemu ima i političkih i ekonomskih komponenata koje se ne mogu podrediti čisto vojničkom gledištu, prosto zbog toga što se u stra-

tegiji čisto vojničko gledište ne može ni zamisliti.

Istorija zazire od kombinacija *post festum*, na temelju pretpostavki da je učinjeno odnosno propušteno ovo ili ono, ali ih se ne može sasvim odreći. I general Melano ima pravo da to čini. Ali njegova kritika ne ide za tim da objektivno osvetli prošlost. Prebacujući Zapadnim silama što

su srušile fašističke države, tobož na svoju sopstvenu štetu, on pledira onu poznatu italijansku tezu koja izaziva osmejak u onoga kome još nije dojadila, da Italiji treba dati koncesije na Balkanu kako bi mogla efikasno da odigra ulogu »bedema civilizacije«, posle čega nema ničeg od mraka i varvarstva.

P. T.

Vice-admiral Pjer Baržo: RAZMATRANJA O SAVREMENOJ ULOZI RATNE MORNARICE U BORBI ZA EVROPU

U svom članku pod gornjim naslovom¹⁾, pisac razmatra mogućnosti upotrebe francuske ratne mornarice u odbrani Evrope, u vezi sa zadacima koje bi u tom slučaju imala mornarica, sa posebnim osvrtom na upotrebu mornaričke avijacije sa nosača aviona. U početku članka on se osvrće na ulogu francuske ratne mornarice od XVIII veka do danas i konstatuje da ona nije uvek bila usko vezana sa operacijama na kopnu — bilo što se nisu ostvarili zadaci koje je Napoleon odredio mornarici, bilo što je rat 1870 bio usko ograničen na operacije na kopnu. U Prvom svetskom ratu, tek 1916 godine mornarica je pri Zoni severnih armija (Zone des Armées du Nord) organizovala podršku primorskog krila Savezničkog fronta. 1940 godine francuska mornarica nije bila spremna za zadatke ove vrste, a pokušaji da se sa dva stara oklopna krstaša (*Courbet* i *Paris*), koji su se nalazili u Brestu kao školski brodovi, spreči nadiranje nemačkih oklopnih jedinica prema Bulonju, Kaleu i Denkerku, propao je zbog nedostajuće PA zaštite i sumnje u uspeh u vezi sa iskustvima Dardanela u Prvom svetskom ratu. Ta sumnja je bila pojačana još i vazdušnom opasnošću iako su kasnije operacije iskrcavanja u Italiji, Normandiji i Provansi dokazale suprotno.

Pisac navodi kako su u budžetskoj borbi koja je 1949 godine vođena između kopnene vojske, mornarice i vazduhoplovstva, korišćeni zaključci o ograničenoj ulozi francuske mornarice 1940 godine, da bi joj se smanjili krediti, sa motivacijom da bi možda bilo korisnije da su i pre rata bili povećani krediti za kopnenu vojsku — na račun mornarice; isticano je da je bit-

ka za Francusku odlučena na kopnu, dok mornarica u njoj uopšte nije učestvovala. Međutim, na ovakva netačna tvrđenja treba odgovoriti da mornarica mora biti osposobljena da vrši određene zadatke u borbi na kopnu. Stoga se greška iz 1940 ne sme ponoviti, s obzirom na mogućnosti moderne mornarice — razvijene u smislu pomorsko-vazdušnih dejstava i desantnih operacija, a posebno na ulogu nosača aviona u *bliskoj vazdušnoj podršci* trupa koje operišu u blizini obale. Avijacija sa pokretnih nosača aviona je u pravom smislu reči *taktička vazdušna snaga* koja dolazi sa mora, što je pokazao rat u Koreji i u Indokini.

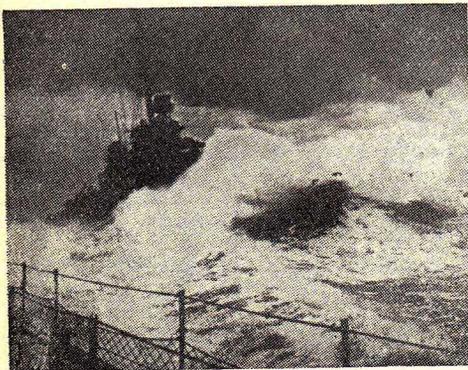
Prema ranije iznetom stavu vojske i vazduhoplovstva, pisac ukazuje na to da kopnena vojska i kopneno vazduhoplovstvo nisu uvek shvatali mogućnost direktne podrške koju može dati mornarica; s druge strane, mornarica nije dovoljno cenila značaj podrške koju je mogla pružiti bicij za Francusku, dok sada borba u Indokini apsorbuje znatne pomorske i vazdušne snage mornarice.

U odnosu na Evropsko ratište, Evropu treba smatrati prostranim poluostrvom, zatvorenim sa kopnenim frontom. Ako na njemu treba održavati 40 — 50 divizija (od kojih 20 francuskih) snabdevanje ovih snaga mora se obezbediti doturom preko mora. Po iskustvima iz Koreje proizilazi da za održavanje jednog vojnika treba dnevno iskrcti 30 kg materijala, ili 1 tonu mesečno. Iz ovog izlazi da bi za 1 milion ljudi na frontu bilo potrebno iskrccavati u evropskim lukama oko milion tona materijala mesečno. Treba očekivati da bi neprijatelj nastojao da spreči ovaj dotur morem pomoću mina, napadima podmornica i avijacije i da bi ova dejstva povezao sa napadima na kopnu. Stoga, prema stavu NATO-a, osnovni zadatci mornarice u odbrani Evropskog poluostr-

¹⁾ Vice-Amiral Pierre Barjot: Réflexions sur le rôle moderne de la marine dans la bataille d'Europe, *La Revue maritime*, mart 1953.

va je protivpodmornički i protivminski rat (*posredna zaštita*), kao i vazдушna podrška na samom frontu — uz sprečavanje kopnenog saobraćaja pomoću avijacije sa nosača aviona (*neposredna zaštita*).

Zamatrajući operacije na Zapadnoevropskom ratištu za nepunih poslednjih 100 godina vidi se da je pravac napada u ratu 1870 bio ograničen na frontu u Loreni, dok je 1914 napadač prema Šlife-

novom planu pokušao da zaobiđe odbranu Lorene i Vogeza prodorom kroz Belgiju. Najzad, Hitler se 1940 prodorom kroz Holandiju uputio prema Lamanšu. Radijus obuhvatnog manevra, kao što se vidi, sve se više širio. Može se, prema tome, očekivati da će se ovaj radijus još više širiti i da bi neprijatelj težio da što pre izbije sa svih strana na more, ugrožavajući i zapadni deo Sredozemlja, čak do Bizerte. Avioni, mine i podmornice bi prethodili i završili operacije na kopnu. Stoga se uloga francuske mornarice sastoji u sprečavanju da kopneni front bude slomljen s mora.

Pisac smatra da je opasnost od podmorničkog rata znatna, jer SSSR raspolaže sa oko 370 podmornica od kojih 200 do 250 baziraju u vodama Evrope (Baltik, Arktik i Crno More). Oko 170 od ovih su velike (okeanske) podmornice, dok se daljih 50 ovakvih podmornica nalazi u gradnji. U slučaju rata, one mogu dejstvovati napadom na konvoje i glavna žarišta pomorskog saobraćaja (uglavnom podmornice sa velikom podvodnom brzinom) i polaganjem magnetskih, akustičnih i drugih mina (srednje podmornice i starije).

Stoga, protivpodmorničku odbranu treba organizovati po poslednjim iskustvima rata koji ukazuje na to da je uspešnije sistematsko gonjenje podmornice i to naročito na njihovim rutama gde su u voznji sa šnorkekom prisiljene da uspore brzinu, nego neposredna odbrana konvoja; pored toga, protivpodmornička odbrana se najpovoljnije organizuje objedinjavanjem protivpodmorničkih sredstava oko lakog nosača aviona. Ako se tome još doda i intervencija neprijateljske avijacije, bilo u podršci podmornica, bilo u neposrednom napadu pomorskog saobraćaja iz vazduha, onda se nameće neophodna potreba za izgradnju pomorsko-vazдушnih snaga, pri čemu se posebno ističe potreba za lakim protivpodmorničkim i PA nosačima aviona.

Pored čisto pomorskih zadataka nosača aviona, oni mogu direktno učestvovati i u podršci kopnenih snaga. To je dokazala Koreja, gde je 40% taktičkih zadataka na kopnenom frontu izvršila mornarička avijacija. Evropa se od Norveške pa sve do Grčke i Turske može smatrati poluostrvom, isto kao i Koreja. U njenom istaknutom delu nalazi se Francuska, zapljuskivana sa dva mora. Poluprečnik dejstva avijacije sa nosača aviona iznosi oko 1.000 km. Stoga bi se ona iz dubokih unutrašnjih voda oko Evrope mogla vrlo korisno upotrebiti kao *pokretna taktička vazдушna snaga*, jer se ne bi moglo očekivati da bi u slučaju jednog snažnog prodora avijacija, bazirana u Engleskoj i Severnoj Africi, bila dovoljna.

Pisac u zaključku konstatuje da i bez potcenjivanja uloge kopnene vojske i vazduhoplovstva, treba ipak istaći rastuću ulogu mornarice u vezi sa eventualnim protivpodmorničkim ratom oko Evrope, održavanjem vazdušne prevlasti duž obale i prevlasti na obalama i obalskom području. Iz toga proizlazi da buduća uloga ratne mornarice zavisi od potrebnog razvoja pomorske avijacije i desantnih sredstava.

Ukoliko mornarica ne bude išla u korak sa razvojem kopnene vojske i vazduhoplovstva, ona će nazadovati, jer odbrana Evropskog poluostrva treba da se oslanja na more, a posebno na snažnu francusku mornaricu.

*

U vezi članka treba istaći da je pisac jedan od najistaknutijih stručnjaka mornaričke avijacije u Francuskoj rat-

noj mornarici i da je ovo jedan od niza njegovih članaka, u kome on ističe značaj brodske avijacije i nosača aviona. Njegovu izlaganje je utoliko interesantnije što na poseban način obrazlaže ulogu mornarice u odbrani Evrope, a posebno francuske mornarice, i što, ustvari, otkriva razmimoilaženja koja se pojavljuju između vidova francuskih oružanih sna-

ga u vezi sa obezbeđenjem potrebnih finansijskih sredstava. Pisac je pristalica američke koncepcije važnosti i upotrebe nosača aviona ne samo na okeanima, već i na uskim morima; oni predstavljaju pokretne aerodrome sa znatnim radijusom dejstva i omogućavaju brzu koncentraciju vazdušnih snaga.

M. I.

Lotar Kristijan: RAZMIŠLJANJA O OKLOPNIM JEDINICAMA

U svom članku pod gornjim naslovom¹⁾, pisac na osnovu stečenih ličnih borbenih iskustava u Drugom svetskom ratu i studije postojeće vojne literature, daje svoje sugestije o organizaciji, formaciji i upotrebi savremenih oklopnih jedinica. On smatra da je razumljivo što su organizatori i rukovodioci skoro svake vojske, iz osećanja odgovornosti, odvajkada otklanjali eksperimente i čvrsto se držali »proverenog«. Poslednji rat je kod obe ratujuće strane naročito ispoljio jednu sudbonosnu stagnaciju misli. Najbolji primer za to pružaju razvoj i upotreba oklopnih jedinica.

Često se dokazuje da je PT odbrana nadjačala oklopne jedinice tako da one više neće biti u stanju da vrše odlučujuće proboje. Međutim, kao prvi protivargumenat ovakvom tvrđenju bila bi stara izreka: *Svaki novi rat otpočinje onako, kako je prošli završen* (Koreja je to opet potvrdila). Poslednji rat se završio tolikim pridavanjem značaja oklopnim jedinicama, da bi svaki vojni rukovodilac, koji bi i jedan napad, makar i sa ograničenim ciljem, hteo danas da izvede bez oklopnih snaga, ili da sprovede uspešnu odbranu bez oklopne rezerve, bio ismejan. Pisac smatra da je opravdano čak i da se Drugi svetski rat obeleži kao *oklopni rat*, izražen udarima i protivudarima oklopnih snaga na velikim prostranstvima. U njemu su povremeni periodi statičke odbrane pretstavljali samo predahe izazvane iscrpljenošću oklopnih snaga jedne ili druge strane. Po sebi se razume da ne treba umanjivati ulogu vazduhoplovstva i neoklopljenih rodova vojske, naročito pešadije, ali ostaje zaključak da su u svim odlučujućim fazama Drugog svetskog rata oklopne jedinice

bile nosilac operacija na kopnu, i to kod obeju ratujućih strana. Polazeći od ovoga, može se pretpostaviti da će i pored pojačane PT odbrane i time smanjenih izgleda na uspeh, budući rat otpočeti udarima masovnih oklopnih snaga, u najmanju ruku u Evropi. Čak i kada bi jedna odbranena linija, uključujući PT odbranu, bila tako jako i duboko ešelonirana da njome bude zaprečen svaki metar od Severnog do Jadranskog Mora, i dalje, čak i ako bi u datom trenutku bila u potpunosti posednuta, neprijatelj bi ipak pokušao da je na jednom od slabih mesta probije — u kombinaciji sa primenom vazdušnih desanata. Čime bi on to mogao da postigne ako ne sa oklopnim jedinicama? Iskustvo poslednjeg rata pokazuje da je pravilno usmeren i izveden pokušaj proboja oklopnim snagama redovno uvek dovodio do uspeha. Ako bi se, pak, neprijatelj svojim oklopnim jedinicama dočepao slobodnog prostora, čime bi se on mogao zadržati i na kraju tući, ako ne protivudarima oklopnih snaga u njegov bok i pozadinu? Najzad, čime bi se moglo preći u protivofanzivu ako ne opet oklopnim jedinicama?

Pisac zatim prelazi na PT odbranu i osvrće se na njena pojedina sredstva o kojima ima sledeće mišljenje:

Mine. — Neosporno je da su mine efikasno odbraneno sredstvo. Klasičan primer za to pretstavlja propala operacija *Citadela* (1943 godine), u kojoj su nemačke oklopne snage, koje su bile još uvek snažne, protivno savetima stručnjaka, bile sahranjene u ruskim minskim poljima. Međutim, minska polja mogu samo u manjoj meri da uspore pokret oklopnih jedinica i vrlo retko mogu da spreče njihove proboje. Razlozi za to su jasni — sprost u zaprečavanju, koje je u pokretnom ratu moguće jedino na putevima, kao i potreba da se ispred fronta i neposredno iza njega ostavljaju pro-

¹⁾ Lothar Christian: Gedanken über die Panzerwaffe. *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, januar, 1953

lazi koji se retko mogu blagovremeno zatvoriti itd. Ipak izgleda da je baš ovo borbeno sredstvo dosada bilo mnogo zanemarivano. Tako naprimer, zar ne bi bilo moguće konstruisati mine raznih maskirnih boja, koje bi se u cilju brzog stvaranja minskih zapreka ubuduće mogle hiljadama bacati iz aviona, s tim da posle odgovarajućeg broja časova ili dana izgube moć aktiviranja. Time bi sopstvenim snagama bio ponovo otvoren put za izvršenje protivnapada. Iako ova misao tehničarima danas izgleda neekonomična, sutra bi možda mogla biti realizovana.

PT topovi. — Ovde naročito treba podvući razvoj bestrzajnih topova i bestrzajnog ručnog naoružanja (*tenkovskih pesnica, bazuka*, itd.). Mora se praviti razlika između *lovaca tenkova*²⁾, tj. oklopljenog samohodnog PT topa i PT topova koji se vuku ili nose. S obzirom na to da današnji tenkovi imaju topove iste jačine kao i *lovac tenkova*, on može da postigne nadmoć nad tenkom jedino većom brzinom i pokretljivošću. Poslednji rat je pokazao da su brzina i pokretljivost i za tenk važniji od naoružanja i oklopa, iako se u tome ne sme preterivati. Zato u dogleđno vreme jedva može doći do izrazite nadmoći jednog od ovih sličnih oruđa. PT topovi koji se vuku, u poslednjem ratu nisu izneverili, ali oni predstavljaju samo pomoćno sredstvo koje zbog svoje nepokretljivosti treba da nestane iz opreme savremenih armija.

Pisac smatra da je razvitak bestrzajnih topova i ručnih bestrzajnih PT sredstava veoma važan. U slučaju da ova oruđa dostignu domet i tačnost pogađanja »normalnih«³⁾ vučnih topova, kao i veću pokretljivost, ona usled ovoga i svoje ekonomske masovne proizvodnje mogu postati opasan protivnik tenka. No, tačno je i to da u kritičnom trenutku odlučujuću ulogu ne igra samo naoružanje, već i postojanost ljudstva, faktor koji pri upoređenju tenka sa PT topom stoji na strani tenka.

Avijacija. — Poslednji rat je pokazao da na uspeh oklopnih jedinica odlučujuće utiče nadmoć u vazduhu. Od nje zavisi da li će se operacije moći izvoditi u *klasičnom stilu*, duž glavnih komunikacija; dalje, od nje zavise tempo marša i dotur, pregrupisanje snaga, posadanje polaznih rejona, izbor zemljišta i doba dana za izvršenje napada, kao

i dubina i tempo samog napada. Bez nadmoći u vazduhu nemačke »munjevite«⁴⁾ operacije 1939 — 1942 godine ne bi se mogle ni zamisliti. Nemajući ovu nadmoć, nemačke oklopne snage u Italiji, Africi i posle invazije u Francuskoj bile su unapred osuđene na propast. Pisac naglašava da je, pored neprijateljskih tenkova, avijacija danas jedini smrtni neprijatelj oklopnih jedinica.

Atomsko oružje. — Pisac smatra da mogućnosti praktične upotrebe atomskog oružja još nisu razjašnjene. Izgleda da zasada, u okviru taktičkih zahteva, ne bi bilo celishodno današnju pešadisku i artiljerisku municiju zamenjivati sa atomskom.

Posle svih gornjih razmatranja, pisac zaključuje da još nije pronađeno oružje koje bi moglo sa sigurnošću sprečiti efikasnu upotrebu oklopnih jedinica, tako da će one i ubuduće određivati lik operacija na zemlji — ukoliko se pri njihovom stvaranju bude vodilo računa o uticajnim mogućnostima protivničke avijacije. U poslednjem ratu, nije bilo oklopnih divizija koje bi taj naziv u pravom smislu zaslužile, a nema ih ni danas. U stvari, to su bile, a i danas jesu, motorizovane pešadiske jedinice sa tenkovskim jezgrom. Teškoća leži u tome što su u jednoj istoj jedinici spojena vozila sa gusenica i na točkovima, mada su njihova brzina i taktička upotreba potpuno različite. U ratu se dešavalo da je na drumovima motopešadija na kamionima izbijala daleko ispred tenkova, a na zemljištu van puteva daleko zaostajala iza njih. Na besputnom terenu na Istoku, a na Zapadu usled svoje vezanosti za puteve pod nadmoćnom neprijateljskom avijacijom, vozila na točkovima bila su prava kočnica oklopnih divizija. Na Istoku su partizani na retkim putevima često otsecali motorizovane delove od tenkova koji su bili prodrli već daleko napred, tako da su morali biti zaustavljeni i delimično vraćani u cilju čišćenja i osiguranja puteva za snabdevanje i evakuaciju ranjenika. Nemački vojnici neće lako zaboraviti ovaj »sistem oklopnih konvoja«⁵⁾

Ovaj problem tesno je povezan i sa stanjem u vazduhu. Ako obe strane raspolazu sa avijacijom iste jačine, tada već ne može biti reči o nekom urednom marševanju i snabdevanju, bilo danju bilo noću. Tu ne pomaže ni jača zasićenost PA sredstvima. A ukoliko neprijatelj zadobije nadmoć u vazduhu, on može skoro

²⁾ *Panzerjäger*.

u potpunosti prekinuti svaki saobraćaj na putevima, naročito danju.

Ova razmišljanja, kaže pisac, vode ka zahtevu da sve oklopne jedinice, od najmanje do najveće, u svom sastavu moraju imati isključivo vozila na gusenicama. Time će one postati nezavisne od puteva i nepovredive, kako iz vazduha, tako i sa zemlje. Dalje, pretstavljaju pravu taktičku celinu, koja odjednom može naneti udar sa svima svojim snagama. U tom slučaju, oklopne jedinice ne bi morale svoje udare da vrše duž autostrada i puteva, već bi mogle da koriste taktički pogodnije zemljište.

Danas je svima već jasno da ugroženost iz vazduha iziskuje uvođenje velikog broja samohodnih PA vatrenih sredstava. Međutim, važnost pravilnog sadejstva sa sopstvenom avijacijom, koje će biti odlučujuće po uspeh ili neuspeh oklopnih jedinica, nije dovoljno shvaćena. Rukovođenje po dva kanala i sadejstvo preko oficira za vezu, koji su bili praktikovani kod Nemaca, nisu mogli da obezbede trenutno prilagođavanje izmenjenoj situaciji. Sporovi oko kompetencija, napadi na sopstvene trupe, pogrešna navedenja i odočnela dejstva, sve su to bile posledice ovog načina upotrebe taktičke avijacije. Iz svega toga, po mišljenju pisca, proizlazi opravdani zahtev komandanta oklopne jedinice, s kojim se možda avijatičari neće složiti, da kao što na moru komandant flote posredstvom nosača aviona vodi svoju avijaciju, tako i komandant oklopne jedinice mora raspolagati svojom sopstvenom taktičkom avijacijom. Ona mu služi za bliska izviđanja ispred fronta i na bokovima, za podršku u borbi i za zaštitu iz vazduha. Brzina modernih aparata omogućava veću udaljenost aerodroma od bojišta i garantuje blagovremenu intervenciju avijacije.

Ova činjenica traži od tenkovskog komandanta širu spremu, ali bi zato, s druge strane, trebalo pronaći puteve za njegovo rasterećenje. Za ovo stoje na raspoloženju razne mogućnosti kao:

a) smanjenje efektivna oklopne pešadije, tj. eliminisanje strelaca naoružanih puškama koji bi u napadu predstavljali samo hranu za topove ili ljudstvo za popunu;

b) objedinjavanje manjih delova za snabdevanje u čete za snabdevanje u sastavu bataljona, odnosno puka. Time bi se postigla ušteda u ljudstvu i u vozilima i olakšalo samo snabdevanje;

c) smanjenje jačine jedinica rodova vojske koji pomažu tenkove — u okviru jedne oklopne divizije, i to: oklopne pešadije — na 1 puk, artiljerije — na 1 divizion; a u krajnjem slučaju i eliminisanje samohodne artiljerije, itd., sve u korist tenkovskog jezgra koje treba da iznosi najmanje 300 tenkova. Ovo bi zahtevalo da se u okviru korpusa stvore artiljerijske divizije, samostalni pukovi jurišnih topova i samohodne artiljerije itd., za upotrebu na težištu dejstva i najzad,

e) upotreba oklopne divizije isključivo u okviru oklopnog korpusa, tj. nikakva samostalna upotreba pojedinih oklopnih divizija ili čak »borbenih grupa« u cilju neke »vatrene zaštite« ili u ulozi »žarača«.

Pisac naglašava da ovi putevi nisu novi. Sovjeti su ih na osnovu iskustava iz prošlog rata već uveliko iskoristili. Sovjetska »mehanizovana armija« sastoji se iz 2 tenkovske i 1—2 mehanizovane divizije. Direktno pod armijom stoje: 1 PA divizija, 1 artiljerijska brigada, 1 puk raketnih oruđa, 1 puk pionira, 1 puk za vezu i posebna rezerva jačine puka ili bataljona, kao i odgovarajući delovi pozadinske službe. Štabovi korpusa ne postoje. Ova »armija« po našim pojmovima odgovara korpusu. Tenkovska divizija u svome sastavu ima, otprilike, 2 tenkovska puka, 1 streljački puk, 1 puk minobacača, 1 puk PA artiljerije, 1 divizion artiljerije, 1 izviđački bataljon, 1 bataljon za vezu, 1 pionirski bataljon i odgovarajuće delove pozadine. Pored PA puka i svaki puk u sastavu divizije ima po jednu PA četvu. Još iz rata je poznata koncentracija svih pozadinskih službi i ustanova u cilju povećanja borbenih efekativna jedinice.

U Sovjetskoj armiji, po mišljenju pisca, pada u oči umerena opremljenost divizija u pogledu teških oruđa, u korist teškog pešadiskog naoružanja (minobacački puk i raketni puk) i objedinjavanje teških oruđa u artiljerijske korpuse, PA divizije, PT artiljerijske brigade itd. Na osnovu svega napred iznetog, pisac podvlači sledeće karakteristike o sovjetskim oklopnim jedinicama i načinu njihovog dejstva:

1) Srazmerno male, ali vanredno jake oklopne jedinice sa težištem na tenkovima. (Sovjetske tenkovske divizije sa oko 10.000 ljudi prema preko 20.000 ljudi bivših nemačkih tenkovskih divizija, imaju skoro dva puta više tenkova.) Ovim je obezbeđeno elastično komandovanje.

2) Objedinjavanje i masiranje svih tenkovskih snaga i teških oruđa na težištu, odnosno odlučujućem mestu.

3) Čvrsto vođenje potčinjenih jedinica direktno od strane armije naročito onih sa teškim naoružanjem, čime se postiže terećenje potčinjenih komandanata počev od divizije pa naniz.

Ukratko rečeno: *ne čarkati, već lupiti!* (kako je to propovedao nemački general Guderijan).

Postojanje jakih PA jedinica dokazuje da su Sovjeti uočili veliku opasnost iz vazduha i teže da zaštite svoje jedinice.

U toku poslednjeg rata, kaže dalje pisac, u Nemačkoj armiji se, usled uklanjanja starijih i iskusnijih komandanata i generalštabnih oficira od strane Hitlera, ukorenila navika da viši komandanti što više jedinica prepotčine svojim potčinjenim starešinama. To je išlo tako daleko, da su mladi 22 i 23-godišnji komandiri četa i komandanti bataljona vodili *borbene grupe* koje su se sastojale iz niza najraznovrsnijih delova rodova vojske i borbenih sredstava koje uopšte nisu poznavali. Ovo je imalo za posledicu rasparčavanje snaga i greške u komandovanju, pogotovu kada je komandir čete bio odgovoran i za snabdevanje municijom, gorivom i hranom.

Oklopna jedinica budućnosti, završava pisac, mora biti neka vrsta brzog ježa koji se može kretati po svakom terenu,

nanositi munjevite udare, a isto tako i brzo nestajati; ona mora biti u stanju da samostalno operiše na velikim prostanstvima, osiguravajući se izvidanjem i borbom u svim pravcima, pa i u vazduhu.

*

Analizirajući sva navedena razmišljanja i zaključke pisca, vidimo da se poput mnogih drugih protagonista savremenih oklopnih jedinica kao što su Lidel Hart, Fuller, itd., i on zalaže za stvaranje krupnih i, u pravom smislu te reči, *oklopnih jedinica*, sa vozilima oklopljenim i na guse-nicama, sa jakim PA vatrenim sredstvima i formacijskom avijacijom, s tim da se pored smanjenja brojnog stanja ljudstva poveća njihova udarna i vatrena moć.

Postavlja se pitanje da li su ove ideje, iako ekonomski teško ostvarljive, ipak pravilne i opravdane, pod uslovom da za upotrebu ovakvih oklopnih jedinica stoje na raspoloženju prostorni kompleksi zemljišta pogodni za masovnu upotrebu tenkova. Međutim, na planinskom i gusto pošumljenom zemljištu, ove krupne oklopne jedinice sa nedovoljno pešadije u svome sastavu i sa neprekidno ugroženim bokovima u toku pokreta i dejstava duž retkih i kanalisanih pravaca, verovatno ne bi dale željene rezultate.

St. P.

E. f. Zenger u. Eterlin: RAZMIŠLJANJA O OKLOPNOJ PEŠADIJI

Po nekim idejama i na osnovu manjih i nepotpunih ostvarenja pred Drugi svetski rat, a naročito zbog potreba koje su se javile tokom samog rata, došlo je do postepenog oformljavanja tako-zvane *oklopne pešadije*. To je specifična vrsta pešadije koja se načelno nalazi u sastavu tenkovskih jedinica. Od *motorizovane pešadije* razlikuje se po tome što joj vozila ne služe samo za transport, već ona sa vozila i dejstvuje, tj. vodi borbu slično kao posluga tenka. Prirodno je da ona ta vozila može i napustiti i boriti se peške. Razvoj ove pešadije još nije završen; još uvek se vrše razna poboljšanja i reorganizacija, kako po materijalnoj (vozila, oružje), tako i po organizacijsko-formacijskoj strani. U svom članu pod gornjim naslovom¹⁾, pisac daje

izvesne sugestije u tom smislu, uglavnom na osnovu nemačkih iskustava sa Istočnog fronta. On smatra da oklopna pešadija, ustvari, pretstavlja dalji razvoj i usavršavanje motodesantne pešadije u sastavu tenkovskih jedinica, koja je na motornim vozilima pratila pokret tenkova, a borbu vodila peške. Ona se postepeno mehanizovala, tj. osposobila se da dejstvuje sa samih oklopljenih vozila. Najviši stepen takve mehanizacije dostignut je tokom rata u američkoj tenkovskoj diviziji tipa 1942, u čijem su sastavu bila tri potpuno oklopljena pešadiska bataljona. Oni su bili samostalni, tj. nisu sačinjavali puk, ali su se u štabu divizije nalazila dva štaba borbenih grupa za vođenje različito kombinovanih taktičkih grupacija — prema potrebama situacije. Posle rata diviziji je dodat još jedan takav bataljon, kao i odgovarajuća artiljerija i drugo, a usto još i treći štab borbene grupe. Po ovom obrascu formirane su sada

¹⁾ Gedanken über Panzerinfanterie, von E. v. Senger und Etterlin, *Wehrwissenschaftliche Rundschau*, mart, 1953.

i francuske i italijanske oklopne divizije, a vojni protokol *Evropske odbranbene zajednice* takođe predviđa taj tip oklopne divizije. Problemi koje, prema piscu, treba konačno rešiti jesu: konstrukcija najpogodnijeg tipa vozila i organizaciono-formacijska pitanja.

Pisac naglašava da se pri ovome, pored taktičkih zahteva, mora voditi računa i o tehničkim mogućnostima kojima su svakako postavljene izvesne granice, pošto improvizacije ne vode do konačnog rešenja. Osnovni zahtevi koje tehnika u pogledu konstrukcije vozila mora da zadovolji su ovi:

— brzina na putevima mora da bude ravna brzini motorizovanih delova uopšte, a van puteva takva da vozila mogu dovoljno brzo da izbegnu nadmoćnu vatru čak i na težem zemljištu;

— vozila moraju imati sposobnost kretanja van puteva, prvenstveno po blatnjavom i raskvašenom zemljištu, kao i mogućnost lakog savlađivanja uspona;

— oklop treba da štiti samo protiv pešadijske vatre i parčadi granata, kao i protiv pritiska i toplotnog udara izazvanog atomskom eksplozijom; korisna je obloga od azbesta, kao i kose površine. Treba težiti oklopu koji je odozgo zatvoren, iako to donekle stešnjava poslugu;

— konstrukcija treba da bude prosta, ali takva da sva odgovarajuća oruđa mogu dejstvovati sa samih vozila; bestrzajna oruđa su u tom pogledu veoma pogodna i pri njihovoj upotrebi otpada potreba za kupolom; najzad,

— vozila treba da imaju dovoljan prostor za posadu — borce (naprimer za jedno odeljenje); iskustva pokazuju da je posada od 7 boraca i 1 vozača najpovoljnije rešenje.

Po piscu najbolje vozilo je oklopljen guseničar težine oko 15 tona, sa motorom od najmanje 400 KS.

U odeljku Organizacijski zahtevi mehanizacije pisac navodi da, kao osnovu treba, s jedne strane, imati u vidu posebnu taktiku vođenja borbe sa vozila, a s druge i to da oklopna pešadija mora do odgovara i borbi peške. Tu se pojavljuju tri problema: prvo, uslovi borbe mehanizovanih jedinica zahtevaju, po iskustvu, *četvornu* formacijsku podelu, a borbi peške bolje odgovara *trojna* podela; zatim, borbena dejstva mehanizovanih jedinica su uglavnom napadna dejstva, te specijalne jedinice teških mitraljeza (koje igraju glavnu ulogu u odbrani) nisu neophodne. Ta dva problema

mogu se rešiti na taj način ako se četvrtoj mehanizovanoj jedinici, pri borbi peške, dodeli uloga mitraljeske jedinice. Najzad, treći problem je takođe u vezi s tim. Teža oruđa se pri borbi sa vozila ne moraju prenositi na rukama, a sva municija je pri ruci. Međutim, pri borbi peške kod tih jedinica nastaje stoga pitanje posluge — naročito nosilaca oruđa i municije. Taj se problem donekle rešava mogućnošću da vozila mogu prići sasvim blizu borbenog položaja. Ali je usled najrazličitijih mogućih borbenih situacija ipak neophodno da jedinica bude tako sastavljena, da se može naći ljudstvo za zadatke kojih pri borbi sa vozila nema. Pisac to ljudstvo naziva *organizaciona rezerva*; ono pri borbi peške daje poslugu za mitraljeze, minobacače i sl. No, pri mehanizovanoj borbi, ono mora imati svoje normalne zadatke kao i sve ostalo ljudstvo.

Sve to nalaže da organizacija oklopne pešadije mora u svim pojedinostima da bude veoma gipka i njeni elementi ne smeju da budu kruto uklopljeni. A sem toga, sve njeno ljudstvo mora da bude svestrano obučeno za razne dužnosti, naročito za posluživanje svih oruđa u jedinici. Takav način obuke je u odgovarajućim jedinicama Armije SAD već prilično sproveden. U vezi s tim, i sve naoružanje bataljona treba da bude jednako: bataljonski delovi i tzv. *prištapske jedinice* ne treba da imaju neka specijalna oruđa kojih u četama i vodovima nema.

Na osnovu iznetog, pisac daje sledeće sugestije za formaciju jedinica oklopne pešadije:

Vod treba da ima 4 vozila; ljudstvo četvrtog vozila čini *organizacionu rezervu*, tj. za slučaj borbe peške upotrebljava se kao mitraljesko (minobacačko i sl.) odeljenje; brojno stanje voda iznosilo bi 28 boraca.

Četa bi obuhvatala 4 voda po 4 vozila, s tim što bi četvrti vod činio organizacionu rezervu za slučaj borbe peške. On može u tom slučaju predstavljati mitraljeski vod, a na vozilima, za njegovu zaštitu, ostalo bi odeljenje PA mitraljeza. Pored toga, četa bi trebalo da ima još i peti vod srednjih minobacača (na vozilima-4 oruđa, peške — 2 do 3 oruđa). Četa bi ukupno brojala 120 boraca i 22 vozila.

Bataljon bi bio sastavljen od 4 čete, s tim da četvrta četa predstavlja organizacionu rezervu, a usto bi imao i posebnu četvu teškog naoružanja (PT vod

od 6 oruđa, 2 voda teških i 1 vod PA mitraljeza). Bataljon bi obuhvatao oko 115 borbenih vozila. Tako formiran i opremljen, bataljon bi pretstavljao, po mišljenju pisca, zaista potpuno mehanizovanu, veoma gipku, pokretljivu i snažnu jedinicu.

*

Članak je svakako od interesa, jer u izvesnoj meri osvetljava današnje tendencije razvoja oklopnih jedinica. Takav tip oklopne pešadije dosta bi se približio tzv. *Tank-Marines* koje već duže vremena propagira Lidel Hart, kako to sam pisac navodi.

Međutim, treba imati u vidu da takva jedinica odgovara, uglavnom, ravničastom

zemljištu, dok se na onom težem ne bi smela odvajati suviše daleko i suviše dugo vremena od dobrih puteva, zbog potrebe snabdevanja velikim količinama pogonskog goriva i municije.

Ovaj je članak donekle obradio samo tehničko-organizaciska pitanja oklopne pešadije, dok njenu taktičku upotrebu jedva dodiruje. Bila bi interesantna razmatranja i u tom pogledu, naročito na osnovu ratnih iskustava. Kroz njih bi se moglo nazreti i to da li, i u koliko, postoje eventualne tendencije da se oklopna pešadija u neku ruku osamostali, tj. organizuje i van sastava tenkovskih jedinica.

Z. S.

ВОЈНА БИБЛИОТЕКА — СЕРИЈА САВРЕМЕНИКА

Генерал Ер: **Артиљерија — Некад, сад и убудуће**

Ускоро ће изаћи из штампе „Артиљерија — некад, сад и убудуће“ од Ера, као VII књига серије савременика. Књига се штампа латиницом на око 400 страна. Цена ће бити око 300 динара. Предговор нашем издању написао је генерал-мајор Радивоје Јовановић.

Писац ове књиге, француски генерал Ер, један од најистакнутијих артиљериских официра Француске војске, дао је темељну студију организације и употребе француске и немачке артиљерије пре и у току Првог светског рата. Поред тога, изнео је и своје мишљење како убудуће треба организовати и употребљавати артиљерију с обзиром на техничке могућности њеног даљег развоја.